

Wytyczne dla projektodawców
**ubiegających się o dofinansowanie w konkursie „Edukacja rozwojowa 2010”
dla organizacji pozarządowych, publicznych i niepublicznych szkół wyższych,
jednostek naukowo-badawczych, jednostek samorządu terytorialnego
oraz organów administracji rządowej**

Spis treści

1. OBOWIĄZUJĄCE POJĘCIA	2
2. CELE I ZASADY EDUKACJI ROZWOJOWEJ W RAMACH PROGRAMU POLSKIEJ POMOCY ZAGRANICZNEJ	2
3. ZAKRES PODMIOTOWY KONKURSU – PODMIOTY UPRAWNIONE DO UBIEGANIA SIĘ O DOFINANSOWANIE	3
4. ZAKRES PRZEDMIOTOWY KONKURSU	4
5. WARUNKI FINANSOWE I ZASADY KWALIFIKOWALNOŚCI WYDATKÓW.....	4
6. SPOSÓB MONITOROWANIA PRZEBIEGU PROJEKTU	6
7. HARMONOGRAM KONKURSU I REALIZACJI PROJEKTÓW.....	6
8. PRZYGOTOWANIE KONCEPCJI PROJEKTU.....	7
9. PROCEDURA SKŁADANIA WNIOSKU PROJEKTOWEGO W KONKURSIE.....	7
10. ZAŁĄCZNIKI DO FORMULARZA WNIOSKU PROJEKTOWEGO.....	8
11. DALSZE PYTANIA.....	9

1. Obowiązujące pojęcia

- 1.1. **beneficjent** – osoby, instytucje lub grupy społeczne do których bezpośrednio skierowane są działania projektu i które bezpośrednio korzystają z jego efektów;
- 1.2. **koordynator projektu** – osoba koordynująca projekt po stronie podmiotu składającego wniosek projektowy, odpowiedzialna za jego prawidłowe wdrażanie oraz informowanie MSZ o przebiegu realizacji projektu;
- 1.3. **edukacja rozwojowa**¹ – edukacja, której celem jest podniesienie świadomości i poszerzenie wiedzy polskiego społeczeństwa na temat problemów rozwoju na świecie. Edukacja rozwojowa w szczególności powinna wyjaśniać, z czego wynikają i na czym polegają problemy współczesnego świata, przybliżyć sytuację i warunki życia w krajach rozwijających się i przechodzących transformację ustrojową, pokazywać globalne współzależności pomiędzy mieszkańcami krajów bogatych (w tym Polski) a społeczeństwami krajów rozwijających się, skłaniać do krytycznej i świadomej refleksji nad własnym stylem życia i codziennymi wyborami, które wywierają pozytywny bądź negatywny wpływ na jakość życia ludzi w innych krajach oraz prowadzić do osobistego zaangażowania w działania na rzecz walki z ubóstwem na świecie i realizacji Milenijnych Celów Rozwoju (Załącznik nr 1).
- 1.4. **wniosek projektowy** – oferta złożona przez wnioskodawcę w postaci formularza wniosku projektowego (formularz on-line oraz formularz w wersji wydrukowanej) wraz z załącznikami;
- 1.5. **partner** – podmiot współpracujący z wnioskodawcą, biorący aktywny udział w formułowaniu założeń i realizacji projektu, wnoszący do niego wkład finansowy i/lub niefinansowy (rzeczowy lub osobowy) oraz delegujący do realizacji projektu własny personel;
- 1.6. **podwykonawca** – podmiot, który odpłatnie wykonuje określoną dostawę, usługę lub robotę budowlaną.
- 1.7. **projekt** – przedsięwzięcie opisane we wniosku projektowym, będące przedmiotem umowy dotacji pomiędzy MSZ a wnioskodawcą.
- 1.8. **projektodawca/wnioskodawca** – podmiot uprawniony do złożenia wniosku projektowego w konkursie „Edukacja rozwojowa 2010”.

2. Cele i zasady edukacji rozwojowej w ramach programu polskiej pomocy zagranicznej

- 2.1. Edukacja rozwojowa jest integralnym elementem *Programu polskiej pomocy zagranicznej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2010* i zgodnie z pkt. 8.2 *Programu* edukacja rozwojowa obejmuje działania „edukacyjne skierowane do polskiego społeczeństwa w celu pogłębienia wiedzy na temat problemów rozwoju na świecie, w tym działania prowadzone za pośrednictwem mediów. Edukacja rozwojowa powinna skłaniać do krytycznej refleksji nad odpowiedzialnością za rozwój międzynarodowy oraz prowadzić do osobistego zaangażowania i świadomego działania na rzecz walki z ubóstwem na świecie i realizacji Milenijnych Celów Rozwoju”.
- 2.2. Podstawowe zasady realizacji działań z zakresu edukacji rozwojowej w ramach programu polskiej pomocy zagranicznej:
  - 2.2.1. wszechstronne podejście do zagadnień edukacji rozwojowej uwzględniające różne aspekty problematyki, prezentujące w miarę możliwości pełny i prawdziwy kontekst zagadnień oraz wzajemnych współzależności;
  - 2.2.2. przekazywanie wartości, wiedzy oraz rozwijanie umiejętności i kształtowanie postaw sprzyjających redukcji ubóstwa na świecie i budowaniu bardziej sprawiedliwego społeczeństwa globalnego;

---

¹ Więcej informacji: http://www.polskapomoc.gov.pl/files/Edukacja%20rozwojowa/broszurka_ER_07.pdf; http://www.polskapomoc.gov.pl/Krajowy_raport_na_temat_edukacji_globalnej_w_Polsce_966.html oraz <http://www.edukacjaglobalna-codn.pl/>; <http://www.teg.edu.pl/> .

- 2.2.3. wychodzenie naprzeciw stereotypom i uprzedzeniom;
- 2.2.4. dostosowanie tematyki i form działań edukacyjnych do potrzeb poszczególnych grup docelowych, w tym realizowanie treści edukacji rozwojowej zawartej w nowej podstawie programowej (Załącznik nr 2);
- 2.2.5. dochowanie staranności i rzetelności w doborze materiałów edukacyjnych oraz informacyjnych, w tym zaleca się uwzględnienie założeń *Kodeksu ws. obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa* (Załącznik nr 3);
- 2.2.6. poszanowanie środowiska przyrodniczego;
- 2.2.7. konkurencyjny tryb wyłaniania projektów edukacyjnych i przejrzystość procedur konkursowych;
- 2.2.8. trwałość rezultatów – zaplanowanie i przeprowadzenie projektu w sposób gwarantujący wykorzystywanie jego efektów również po formalnym zakończeniu działań projektowych;
- 2.2.9. efektywność – adekwatność koniecznych do poniesienia nakładów (m.in. środków finansowych i rzeczowych) w stosunku do wartości udzielonego wsparcia i osiągniętych rezultatów.

3. Zakres podmiotowy konkursu – podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie

- 3.1. O przyznanie dofinansowania na realizację projektów z zakresu edukacji rozwojowej w ramach programu polskiej pomocy zagranicznej udzielanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2010 mogą ubiegać się:
  - 3.1.1. organy administracji rządowej
  - 3.1.2. jednostki samorządu terytorialnego²
  - 3.1.3. jednostki naukowo-badawcze³
  - 3.1.4. publiczne szkoły wyższe
  - 3.1.5. zarejestrowane na terenie Rzeczypospolitej Polskiej organizacje pozarządowe oraz ponadto następujące podmioty⁴:
    - 3.1.5.1. osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego
    - 3.1.5.2. spółdzielnie socjalne
    - 3.1.5.3. spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz kluby sportowe będące spółkami działającymi na podstawie przepisów ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (Dz. U. z 2007 r. Nr 226, poz. 1675, z późn. zm.), które nie działają w celu osiągnięcia zysku oraz przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich członków, udziałowców
  - 3.1.6. szkoły wyższe niepubliczne.
- 3.2. Jednostki podległe podmiotom uprawnionym do ubiegania się o dofinansowanie pragnące złożyć wniosek projektowy powinny przedstawić pisemną zgodę jednostki nadrzędnej na ubieganie się przez jednostkę podległą o dofinansowanie danego projektu w ramach konkursu. Pisemna zgoda jednostki nadrzędnej powinna być dołączona do każdego wniosku projektowego.

² w rozumieniu: ustawy z 8 marca 1990 o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.), ustawy z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2001 Nr 142, poz. 1592, z późn. zm.), ustawy z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2001. Nr 142, poz.1590, z późn. zm.)

³ w rozumieniu art. 1 ustawy z 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych (Dz.U. z 2008 r. Nr 159, poz. 993) oraz art. 1 i 2 ustawy z 25 kwietnia 1997 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz. U. z 1997 r. Nr 75, poz. 469 z późn. zm.)

⁴ w rozumieniu art. 3 ust. 2 i 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. Nr 28, poz. 146)

4. Zakres przedmiotowy konkursu

- 4.1. Wnioski projektowe składane w konkursie muszą zakładać działania edukacyjne skierowane do społeczeństwa polskiego, czyli grup docelowych wskazanych w tabelce w pkt. 2.1. Regulaminu konkursu (odpowiednio dla poszczególnych zadań) oraz muszą być zgodne z definicją edukacji rozwojowej zawartej w pkt. 2.2 Regulaminu;
- 4.2. Działania niekwalifikujące się jako edukacja rozwojowa:
  - 4.2.1. bezpośrednia promocja wnioskodawcy,
  - 4.2.2. zbiórki rzeczowe i pieniężne,
  - 4.2.3. promowanie programów adopcji na odległość,
  - 4.2.4. przeprowadzanie kampanii o charakterze politycznym, akcji lobbujących i zbieranie podpisów pod petycjami do władz centralnych lub samorządowych.

5. Warunki finansowe i zasady kwalifikowalności wydatków

- 5.1. Wysokość wnioskowanego dofinansowania należy wyrazić w pełnych złotych. Kwotę budżetu projektu należy zaokrąglić.
- 5.2. Środki finansowe na realizację projektów będą pochodzić z rezerwy celowej budżetu państwa. Są środkami publicznymi, dlatego też przystępując do konkursu, należy mieć na uwadze, że:
  - 5.2.1. procedury przyznawania i wydatkowania środków muszą odpowiadać ustawie o finansach publicznych, ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz przepisom dot. zamówień publicznych;
  - 5.2.2. cele, na jakie mogą być wydawane środki, są określone w budżecie państwa oraz w regulaminie konkursu w oparciu o założenia „Programu polskiej pomocy zagranicznej udzielanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2010”;
  - 5.2.3. środki muszą być wydane w ramach danego roku budżetowego a niewykorzystana część środków musi zostać zwrócona do budżetu państwa;
  - 5.2.4. projekty podlegają kontroli NIK.

5.3. Okres kwalifikowalności wydatków

Okres kwalifikowalności wydatków w projektach realizowanych w ramach programu polskiej pomocy zagranicznej w roku 2010 jest określony przez daty graniczne rozpoczęcia i zakończenia realizacji projektu wskazane we wniosku projektowym złożonym w konkursie. Za kwalifikowane nie będą jednak uznane koszty, które podmiot składający wniosek poniósł przed otrzymaniem pisemnej informacji o dofinansowaniu projektu oraz poniesione po terminie zakończenia realizacji projektu.

- 5.3.1. Organom administracji rządowej środki na dofinansowanie projektów przekazane są na podstawie decyzji Ministra Finansów o uruchomieniu środków z rezerwy celowej wydanej na wniosek danego organu administracji rządowej (zaakceptowany uprzednio przez Ministra Spraw Zagranicznych). Wzór takiego wniosku znajduje się w załączniku nr 4 do niniejszych wytycznych. Środki na projekt mogą być wydatkowane w terminie określonym we wniosku projektowym, lecz nie wcześniej niż po wydaniu przez Ministra Finansów decyzji o ich uruchomieniu.

5.4. Koszty kwalifikowane

5.4.1. Koszty administracyjne

- 5.4.1.1. Koszty administracyjne projektu to koszty związane z jego obsługą i zarządzaniem. Obejmują one m.in. wynagrodzenie dla koordynatora projektu po stronie projektodawcy i partnera, obsługę księgową, koszty bankowe, koszty przesyłek pocztowych, internetu czy rozmów telefonicznych. Koszty administracyjne muszą być ściśle powiązane z działaniami projektowymi i nie mogą przekroczyć w przypadku zadania I oraz III 15% całości dofinansowania, a w przypadku zadania II 25% całości dofinansowania. Szczegółowy wykaz kwalifikowanych kosztów administracyjnych w projektach finansowanych w formie dotacji celowej znajduje się w Ogólnych warunkach umowy dotacji. Wykaz ten powinien być również stosowany pomocniczo przez organy administracji rządowej.

- 5.4.1.2. Koszty administracyjne powinny obejmować okres, w którym prowadzone są działania projektowe lub wymagane jest ich przygotowywanie i obsługa. Nie mogą być ponoszone w okresie, kiedy nie są wykonywane żadne działania projektowe (np. z uwagi na długie okresy oddzielające poszczególne moduły szkoleniowe).
- 5.4.1.3. Koszty administracyjne – obsługa księgową projektu. Należy pamiętać o uwzględnieniu w zespole projektowym i kosztorysie projektu fachowej obsługi księgowej, która zapewni zgodne z przepisami o rachunkowości prowadzenie księgowości projektu (m.in. nadzorowanie wydatków i gromadzenie przejrzystej dokumentacji finansowo-księgowej) od samego początku jego realizacji. Jest to szczególnie istotne w przypadku projektodawców otrzymujących dofinansowanie MSZ w formie umowy dotacji, która podlega rozliczeniu. Koszt zatrudnienia księgowego lub opłacenia usług biura rachunkowego jest jak najbardziej kosztem kwalifikowanym i powinien być uwzględniony w budżecie projektu (jako część wnioskowanego dofinansowania lub wkład własny projektodawcy). Osoby, które mają być odpowiedzialne za finansowe aspekty projektu muszą zapoznać się z wymogami MSZ najlepiej już na etapie składania wniosku projektowego.
- 5.4.2. Koszty programowe
  - 5.4.2.1. Koszty programowe to wszystkie koszty bezpośrednio związane z działaniami projektowymi, w tym koszty osobowe dotyczące wynagrodzenia osób merytorycznie zaangażowanych w realizację projektu, koszty transportu, wyżywienia i zakwaterowania, zakupu usług (np. tłumaczeniowych, szkoleniowych, drukarskich) itp.
  - 5.4.2.2. Koszty programowe – promocja projektu i programu polskiej pomocy. Część programowa kosztów projektu może obejmować środki na opatrzenie materiałów w nim wykorzystywanych oraz jego wytworów (np. wydrukowanych książek, wyprodukowanych materiałów na CD) znakiem graficznym programu polskiej pomocy (zgodnie z wytycznymi z załącznika nr 6 do Regulaminu konkursu).
  - 5.4.2.3. Szczegółowy katalog programowych kosztów kwalifikowanych jest wyszczególniony w OWUD. Odnosi się on do wszystkich podmiotów biorących udział w konkursie.
- 5.5. Koszty niekwalifikowane (które nie mogą zostać sfinansowane ze środków MSZ):
  - 5.5.1. Koszty, które zostały sfinansowane w ramach innych działań lub przez innych donatorów;
  - 5.5.2. Koszty poniesione przed dniem pisemnego powiadomienia przez MSZ o przyznaniu dofinansowania na projekt albo po terminie zakończenia jego realizacji;
  - 5.5.3. Zakup nieruchomości (grunty, budynki) z wyjątkiem przypadków, w których jest to konieczne dla bezpośredniej realizacji projektu. W takim przypadku prawo własności musi być przekazane końcowemu beneficjentowi niezwłocznie po zakończeniu danego działania;
  - 5.5.4. Zakup środków trwałych w rozumieniu ustawy o rachunkowości (art. 3 ust. 15) dla wykonującego zadanie;
  - 5.5.5. Długi, kredyty i inne kwoty dłużne;
  - 5.5.6. Straty wynikające z różnic kursów walutowych;
  - 5.5.7. Koszty leczenia indywidualnych osób bądź członków organizacji;
  - 5.5.8. Studia wykonalności.
- 5.6. Wkład własny
  - 5.6.1. wkład własny projektodawcy w ramach projektu w formie finansowej, rzeczowej lub innej jest obligatoryjny i w zależności od wysokości wnioskowanego dofinansowania musi wynosić co najmniej 5% całkowitej wartości projektu.
  - 5.6.2. wkład własny może pochodzić zarówno od wnioskodawcy, jak i partnera projektu.
  - 5.6.3. przy wkładzie własnym innym niż finansowy należy podać jego orientacyjną wycenę w budżecie projektu;
  - 5.6.4. wkład rzeczowy może obejmować nieodpłatne udostępnienie lokalu, sali wykładowej, sprzętu, materiałów szkoleniowych itp.;

- 5.6.5. wkład osobowy może obejmować nieodpłatną pracę osób zaangażowanych w realizację projektu – zarówno po stronie projektodawcy, jak i partnera projektu.
- 5.6.6. Wydatki niezwiązane bezpośrednio z głównymi celami projektu powinny być wnoszone do projektu jako wkład własny.
- 5.6.7. Przy umowach dotacji wkład własny w projekcie wymaga szczegółowego udokumentowania na etapie rozliczenia dofinansowania, zgodnie z zasadami określonymi w OWUD.

6. Sposób monitorowania przebiegu projektu

- 6.1. Projektodawca zobowiązany jest do bieżącego monitorowania przebiegu realizacji projektu, w tym do kontrolowania zgodności zaplanowanych działań z harmonogramem oraz właściwego wykorzystania funduszy. Sposób zarządzania projektem powinien zawierać mechanizmy takiej bieżącej kontroli.
- 6.2. W piśmie o przyznaniu dofinansowania projektodawca jest m.in. powiadamiany o osobie wyznaczonej przez MSZ do bieżących kontaktów w sprawie danego projektu.
- 6.3. Projektodawca ma obowiązek informowania MSZ o stanie realizacji harmonogramu projektu – podawania na bieżąco dat i miejsc oraz harmonogramów spotkań, konferencji, wizyt, warsztatów, seminariów. Aby umożliwić upoważnionym przedstawicielom MSZ zwizytowanie poszczególnych elementów projektu, informacja o nich powinna trafić do MSZ nie później niż na 10 dni roboczych przed planowanym wydarzeniem.
- 6.4. Projektodawca ma obowiązek informowania MSZ, jeśli w trakcie realizacji projektu pojawią się istotne przeszkody mogące uniemożliwić zrealizowanie całości lub części zaplanowanych działań lub osiągnięcie zakładanych rezultatów.

7. Harmonogram konkursu i realizacji projektów

- 7.1. Przyjmowanie wniosków projektowych – ok. 3 tygodni od dnia ogłoszenia konkursu.
- 7.2. Rozstrzygnięcie konkursu i ogłoszenie wyników na stronach internetowych MSZ: www.msz.gov.pl i www.polskapomoc.gov.pl, w BIP oraz w siedzibie MSZ w miejscu przeznaczonym na zamieszczanie ogłoszeń – ok. 8 tygodni od upłynięcia terminu przyjmowania wniosków projektowych.
- 7.3. Pisemne poinformowanie projektodawców o wynikach konkursu – 2 tygodnie od zamieszczenia ogłoszenia o rozstrzygnięciu konkursu na stronach internetowych MSZ.
- 7.4. Przy dofinansowaniu w formie dotacji (dotyczy organizacji pozarządowych, szkół wyższych, jednostek samorządu terytorialnego i jednostek badawczo-rozwojowych):
  - 7.4.1. projektodawcy mogą od dnia otrzymania powiadomienia ponosić wydatki na realizację projektu ze środków własnych;
  - 7.4.2. w ślad za pismem powiadamiającym o przyznaniu dofinansowania projektodawcy otrzymują z MSZ wzór umowy dotacji do wypełnienia i odesłania do MSZ;
  - 7.4.3. podpisanie umowy dotacji przez MSZ – 3 tygodnie od dnia otrzymania przez MSZ wypełnionej i podpisanej przez projektodawcę umowy dotacji;
  - 7.4.4. przelanie kwoty dotacji na konto projektodawcy – 2 tygodnie od dnia podpisania umowy dotacji po stronie MSZ.
- 7.5. Przy dofinansowaniu na podstawie decyzji Ministra Finansów wydanej na wniosek właściwego organu, parafowany uprzednio przez Ministra Spraw Zagranicznych (dotyczy administracji rządowej):
  - 7.5.1. projektodawca (w przypadku jednostek podległych – w uzgodnieniu z jednostką nadrzędną) przygotowuje wniosek do Ministra Finansów i przesyła go do Departamentu Współpracy Rozwojowej MSZ;
  - 7.5.2. parafowanie wniosku przez Ministra Spraw Zagranicznych i przekazanie go do Ministerstwa Finansów (na pisemną prośbę wnioskodawcy MSZ przekazuje wniosek bezpośrednio do MF; w innym przypadku zwraca wniosek wnioskodawcy) – do 1 tygodnia;
  - 7.5.3. wydanie decyzji przez Ministra Finansów – do 2 tygodni.

7.6. Harmonogram projektu może uwzględniać, poza działaniami projektowymi, czas na rozliczenie projektu i sporządzenie sprawozdania.

8. Przygotowanie koncepcji projektu

8.1. Cele projektu muszą wskazywać, jakie zamierzenia zostaną osiągnięte w wyniku realizacji projektu.

8.2. Ogólny cel strategiczny to cel nadrzędny, do realizacji którego projekt ma się przyczynić. Wskazane jest powiązanie wskazanego celu ogólnego z aktualnym stanem edukacji rozwojowej w Polsce.

8.3. Bezpośredni/bezpośrednie cel/cele projektu to takie cele, które można osiągnąć dzięki realizacji projektu, w szczególności w odniesieniu do grupy docelowej projektu. Określenie celów musi być adekwatne do środków dostępnych w projekcie (cele nie mogą być zbyt ambitne) oraz muszą być możliwe do osiągnięcia wraz z zakończeniem finansowania. Cele bezpośrednie powinny dotyczyć kluczowych problemów oraz powinny być zdefiniowane jako trwałe korzyści dla beneficjentów projektu.

8.4. Określenie zakładanych rezultatów projektu i mierników pozwalających śledzić i sprawdzić stopień ich realizacji

8.4.1. Projektodawca powinien określić konkretne rezultaty, jakie zostaną osiągnięte w momencie zakończenia projektu (wpływ, jaki realizacja projektu będzie miała na beneficjentów z danej grupy docelowej, zmiany, które zaistnieją dzięki realizacji projektu). Określenie rezultatów musi być powiązane z działaniami, które będą realizowane w projekcie (rezultaty muszą wynikać z działań).

8.4.2. Należy przedstawić metody, wskaźniki i procedury, które umożliwią monitorowanie i ocenianie, w jakim stopniu osiągnięte zostały cele i rezultaty projektu, w tym harmonogram monitoringu i ewaluacji oraz informację o osobach/instytucjach, które będą je przeprowadzały.

8.5. Tytuł projektu

Tytuł projektu powinien nawiązywać do bezpośredniego celu (bezpośrednich celów) projektu. Należy mieć również na uwadze, iż tytuł projektu będzie używany w celach promocyjnych projektu i powinien być jasno i rzeczowo sformułowany tak, aby osoby niezwiązane z projektem nie miały wątpliwości co do jego istoty i treści.

9. Procedura składania wniosku projektowego w konkursie

9.1. Obowiązuje dwutorowy sposób zgłoszenia wniosku projektowego w konkursie, tj. równoległe przesłanie wypełnionego formularza wniosku on-line oraz dostarczenie go do MSZ w wersji wydrukowanej i podpisanej (pocztą, kurierem bądź osobiście).

9.2. Dostarczenie obu form wniosku projektowego do MSZ wraz z wymaganymi załącznikami jest obligatoryjne.

9.3. System on-line służy usprawnieniu obsługi konkursów i projektów programu polskiej pomocy w MSZ i na placówkach zagranicznych. Wersja drukowana w oryginale i z wymaganych podpisami upoważnionych osób jest niezbędna dla rzetelnej dokumentacji wniosków projektowych, potwierdzenia wiarygodności projektodawcy oraz dla celów kontrolnych.

9.4. Projektodawcy, którzy po raz pierwszy ubiegają się o środki z programu polskiej pomocy powinni dokonać rejestracji on-line co najmniej na 7 dni przed upływem terminu składania ofert wskazanego w Regulaminie konkursu. W ciągu kilku dni od rejestracji projektodawca otrzyma login oraz hasło, dzięki którym będzie mógł wypełnić formularz wniosku projektowego on-line. Należy pamiętać, że od momentu otrzymania loginu i hasła potrzebny będzie jeszcze czas na wypełnienie formularza wniosku projektowego, a następnie wydrukowanie go i dostarczenie podpisanego wydruku z załącznikami do MSZ w terminie wskazanym w Regulaminie konkursu.

9.5. Po uaktywnieniu konta przy każdym kolejnym wejściu do portalu polskapomoc należy logować się za pomocą nadanego hasła i loginu. Odpowiedni link ZALOGUJ SIĘ znajduje się w polu WSPÓŁPRACUJ Z NAMI na stronie www.polskapomoc.gov.pl.

9.6. Po zalogowaniu się użytkownik uzyskuje dostęp do formularza wniosku projektowego.

9.7. Projektodawcy zarejestrowani w portalu polskapomoc w roku 2007, 2008 lub 2009, którzy posiadają już aktywne konta i do zalogowania się powinni korzystać z nadanych im przy okazji wcześniejszych konkursów loginu i hasła.

9.8. Wypełnienie wniosku on-line

9.8.1. System on-line umożliwia wypełnianie formularza wniosku projektowego w dowolnym trybie i czasie, jego dopracowywanie, nanoszenie zmian i uzupełnień, tak by ostatecznie dostarczony do MSZ wniosek w pełni odpowiadał zamierzeniom projektodawcy oraz spełniał wymogi grantodawcy;

9.8.2. Na każdym etapie wypełniania formularza on-line można edytować jego zawartość, aż do momentu ustalenia wersji ostatecznej i wysłania jej do bazy danych MSZ. Umożliwia to funkcja ZAPAMIĘTAJ ZMIANY W FORMULARZU. Zapamiętanie zmian oznacza, że po wyłączeniu (wylogowaniu) i ponownym włączeniu komputera (zalogowaniu), projektodawca może kontynuować pracę nad wypełnianiem formularza wniosku, nie tracąc wcześniej wprowadzonych danych;

9.8.3. Wysłanie ostatecznej wersji wniosku następuje po naciśnięciu przycisku „PRZEŚLIJ” w części podsumowującej wniosek. Oznacza to zgłoszenie projektu do konkursu w zarejestrowanym w systemie on-line kształcie. Po naciśnięciu przycisku "PRZEŚLIJ" projektodawca nie może już dokonywać jakichkolwiek zmian w formularzu. Formularz automatycznie UZYSKA NUMER. Wprowadzenie zmian do formularza opatrzonego numerem będzie już wtedy niemożliwe;

9.8.4. Przed naciśnięciem przycisku „PRZEŚLIJ” należy upewnić się, że jest to ostateczna wersja projektu i że wszystkie pola są wypełnione (niewypełnienie pewnych pól może skutkować brakiem możliwości wysłania formularza).

9.9. Dostarczenie wydruku wniosku projektowego

9.9.1. Po wysłaniu wniosku projektowego on-line do bazy portalu polskapomoc, przed dostarczeniem go do MSZ, należy sprawdzić:

9.9.1.1. czy jest podpisany przez osoby upoważnione (sprawdzić w wypisie z odpowiedniego rejestru);

9.9.1.2. czy został sporządzony w odpowiedniej liczbie kopii;

9.9.1.3. czy załączniki są czytelne i sporządzone po polsku lub w innych językach, ale przesłane wraz z tłumaczeniem roboczym na język polski;

9.9.1.4. czy szczegółowy opis projektu i ew. inne wielostronicowe załączniki mają ponumerowane strony.

9.9.2. Przygotowanie wydruku wniosku do wysłania pocztą (kurierem) lub złożenia w Dzienniku Podawczym MSZ

9.9.2.1. Każdą kopię wniosku należy spiąć osobno lub włożyć do osobnej teczki kartonowej albo plastikowej, wyraźnie zaznaczając, który egzemplarz jest oryginałem.

9.9.2.2. Całość należy umieścić w wyraźnie opisanej kopercie, podając nazwę organizacji i tytuł konkursu, którego dotyczy projekt oraz nazwę zadania.

9.9.2.3. Nie należy oprawiać ani bindować wniosku.

9.9.3. Należy pamiętać, iż niedostarczenie wydruku formularza wniosku projektowego do MSZ będzie skutkowało niedopuszczeniem go do procedury konkursowej (jako niespełniającego wymogów formalnych konkursu).

10. Załączniki do formularza wniosku projektowego

Do formularza wniosku projektowego należy załączyć wszystkie wymagane w konkursie dokumenty potwierdzające status projektodawcy i umocowanie osób go reprezentujących, a także załączniki obowiązkowe do formularza wniosku projektowego (punkt 5.5. Regulaminu konkursu). Należy zwrócić szczególną uwagę na następujące dokumenty:

- 10.1. Sprawozdanie merytoryczne i finansowe za ostatni rok budżetowy oraz statut podmiotu lub regulamin wewnętrzny określający cele statutowe lub zakres przedmiotowy działalności projektodawcy – dokumenty te są analizowane przy ocenie wniosku projektowego pod kątem zgodności proponowanego projektu z celami statutowymi i profilem działalności projektodawcy oraz jego zdolnością ekonomiczną do realizacji zadań, o których dofinansowanie wnioskuje.

11. Dalsze pytania

- 11.1. W przypadku dalszych pytań należy skontaktować się z Departamentem Współpracy Rozwojowej MSZ. Pytania należy kierować na adres: polskapomoc@msz.gov.pl lub telefonicznie na nr +48 (22) 523 83 04.

Załączniki:

1. Milenijne Cele Rozwoju
2. Treści edukacji globalnej zawartej w nowej podstawie programowej, Warszawa 2009
3. Kodeks ws. obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa, 2006
4. Wzór wniosku do Ministra Finansów o uruchomienie środków z rezerwy celowej (dotyczy administracji rządowej)

Milenijne Cele Rozwoju*

1. Wyeliminowanie skrajnego ubóstwa i głodu poprzez zmniejszenie o połowę liczby ludzi, których dochód nie przekracza 1 dolara dziennie.
2. Zapewnienie powszechnego nauczania na poziomie podstawowym poprzez zapewnienie wszystkim chłopcom i dziewczętom możliwości ukończenia pełnego cyklu nauki na poziomie podstawowym.
3. Promocja równości płci i awans społeczny kobiet poprzez wyeliminowanie nierównego dostępu płci do pierwszego i drugiego szczebla edukacyjnego do 2005 roku, a na wyższych szczeblach do 2015 roku.
4. Ograniczenie umieralności dzieci poprzez zmniejszenie o 2/3 wskaźnika umieralności dzieci w wieku do 5 lat.
5. Poprawa opieki zdrowotnej nad matkami poprzez zmniejszenie o $\frac{3}{4}$ wskaźnika umieralności matek.
6. Ograniczenie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, malarii i innych chorób poprzez powstrzymanie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS i ograniczenie nowych zakażeń, powstrzymanie rozprzestrzeniania się malarii i innych groźnych chorób oraz ograniczenie nowych zachorowań.
7. Stosowanie zrównoważonych metod gospodarowania zasobami naturalnymi poprzez uwzględnienie zasad zrównoważonego rozwoju w krajowych strategiach i programach, stosowanie metod hamujących zubożenie środowiska naturalnego. Zmniejszenie o połowę liczby ludzi pozbawionych stałego dostępu do czystej wody pitnej. Do 2020 roku osiągnięcie znacznej poprawy warunków życia przynajmniej 100 milionów mieszkańców slumsów.
8. Stworzenie globalnego partnerskiego porozumienia na rzecz rozwoju poprzez wypracowanie dostępnego dla wszystkich, opartego na jasnych przepisach, przewidywalnego i nikogo niedyskryminującego systemu handlowo – finansowego, zobowiązanie uczestników systemu do podejmowania działalności promującej dobre praktyki rządzenia, rozwój i ograniczanie ubóstwa, uwzględnienie szczególnych potrzeb państw najuboższych, wyspiarskich i śródlądowych (zwłaszcza zwiększenie dostępu do rynków krajów rozwiniętych, redukcję długów, zwiększenie pomocy rozwojowej), wypracowanie strategii na rzecz zapewnienia pracy młodemu pokoleniu, zwiększenie dostępu do leków dla krajów rozwijających się oraz umożliwienie im korzystania z dobrodziejstw nowoczesnej technologii.

---

* Wyznaczone w Deklaracji Milenijnej przyjętej w 2000 r. przez Organizację Narodów Zjednoczonych; orientacyjną datą ich realizacji ma być w zamierzeniu rok 2015.

TREŚCI EDUKACJI GLOBALNEJ W NOWEJ PODSTAWIE PROGRAMOWEJ

Opracowali: Aleksandra Piszal, Paulina Szczygieł, Jędrzej Witkowski

Warszawa, grudzień 2009

Wstęp

Ministerstwo Edukacji Narodowej w pierwszej połowie 2008 roku zapoczątkowało reformę programową kształcenia ogólnego w polskich szkołach. Przygotowane przez grono ekspertek i ekspertów zmiany będą wprowadzane w życie od początku roku szkolnego 2009/2010 począwszy od pierwszych klas gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych.

Przedstawicielki i przedstawiciele grupy roboczej ds. edukacji rozwojowej działającej przy Grupie Zagranica włączyli się w proces wypracowywania i późniejszych konsultacji społecznych nowej podstawy programowej. Opinie osób zaangażowanych we wprowadzanie do szkół edukacji rozwojowej zostały przychylnie przyjęte. Efektem tego jest uwzględnienie w projekcie nowego rozporządzenia zmieniającego podstawę szeregu treści pozwalających nauczycielkom i nauczycielom na realizowanie na swoich zajęciach edukacji rozwojowej.

Wraz z wprowadzeniem w życie nowej podstawy programowej edukacja rozwojowa stanie się ważną częścią zajęć z takich przedmiotów jak geografia, wiedza o społeczeństwie czy historia.

W przedstawianym dokumencie znajdują Państwo spis treści z podstawy programowej, które częściowo lub w całości pokrywają się z tematyką edukacji rozwojowej. Lista ta jest podzielona według przedmiotów i etapów edukacyjnych. Pełen tekst dokumentu jest dostępny na stronie internetowej: www1.reformaprogramowa.men.gov.pl.

Podstawa programowa – edukacja historyczna i obywatelska

- historia i społeczeństwo
- historia
- wiedza o społeczeństwie
- podstawy przedsiębiorczości

.....
Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej z zakresie edukacji społecznej
I etap edukacyjny: klasy I – III
.....

Treści nauczania – klasa I szkoły podstawowej (wybór)

Edukacja społeczna. Wychowanie do zgodnego współdziałania z rówieśnikami i dorosłymi. Uczeń kończący klasę I.

1). (...) wie, że warto być odważnym, mądrym i pomagać potrzebującym; (...)

Treści nauczania – wymagania szczegółowe na koniec III klasy szkoły podstawowej (wybór)

Edukacja społeczna. Uczeń kończący klasę III:

1). odróżnia dobro od zła, stara się być sprawiedliwym i prawdomównym; nie krzywdzi słabszych i pomaga potrzebującym;

4). jest tolerancyjny wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej itp.; wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa;

7). (...) orientuje się w tym, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, dla Polski i świata

Podstawa programowa przedmiotu HISTORIA I SPOŁECZEŃSTWO

II etap edukacyjny: klasy IV-VI

.....

Cele kształcenia - wymagania ogólne (wybór)

II. Analiza i interpretacja historyczna.

Uczeń (...) porządkuje informacje z różnych źródeł oraz selekcjonuje je i porządkuje; stawia pytania dotyczące przyczyn i skutków analizowanych wydarzeń historycznych i współczesnych

IV. Zainteresowanie problematyką społeczną.

Uczeń ma nawyk dociekania w kontekście społecznym – zadaje pytania „dlaczego jest tak, jak jest?” i „czy mogłoby być inaczej?” oraz próbuje odpowiedzieć na te pytania.

V. Współdziałanie w sprawach publicznych.

Uczeń współpracuje z innymi – planuje, dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

7. Problemy ludzkości. Uczeń:

1) wyjaśnia, co oznacza powiedzenie „świat stał się mniejszy” i wskazuje przyczyny tego zjawiska;

4) opowiada o przejawach nędzy na świecie oraz formułuje własną opinię o działaniach pomocowych podejmowanych przez państwa lub organizacje pozarządowe;

5) wyjaśnia na przykładach przyczyny i następstwa konfliktów zbrojnych na świecie.

Zalecane warunki i sposób realizacji

Zadaniem szkoły jest kształtowanie u uczniów następujących postaw:

- zaangażowanie w działania obywatelskie: uczeń angażuje się w działania społeczne;
- wrażliwości społecznej: uczeń dostrzega przejawy niesprawiedliwości i reaguje na nie;
- odpowiedzialności: uczeń podejmuje odpowiedzialne działania w swojej społeczności, konstruktywnie zachowuje się w sytuacjach konfliktowych;
- poczucia więzi: uczeń odczuwa więź ze wspólnotą lokalną, narodową, europejską i globalną;
- tolerancji: uczeń szanuje prawo innych do odmiennego zdania, sposobu zachowania, obyczajów i przekonań, jeżeli nie stanowią one zagrożenia dla innych ludzi; przeciwstawia się przejawom dyskryminacji.

Szkoła powinna zapewnić takie warunki, by uczniowie:

- mieli dostęp do różnych źródeł informacji i różnych punktów widzenia;
- brali udział w dyskusjach na forum klasy i szkoły;
- 4) budowali swoje poczucie wartości i sprawstwa w życiu społecznym oraz zaufanie do innych

.....
Podstawa programowa przedmiotu HISTORIA

III etap edukacyjny
.....

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór)

II. Analiza i interpretacja historyczna

Uczeń wyszukuje oraz porównuje informacje pozyskane z różnych źródeł i formułuje wnioski; (...) wyjaśnia związki przyczynowo – skutkowe analizowanych wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych; wyjaśnia znaczenie poznawania przeszłości dla zrozumienia świata współczesnego

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

8. Arabowie i świat islamski. Uczeń:

8.3. wyjaśnia wpływ Arabów w przekazywaniu dorobku kulturowego pomiędzy Wschodem a Zachodem

16. Wielkie odkrycia geograficzne. Uczeń:

16.2. ocenia wpływ odkryć geograficznych na życie społeczno-gospodarcze i kulturowe Europy oraz dla Nowego Świata

28. Rewolucja francuska. Uczeń:

28.3. opisuje główne zasady ideowe rewolucji francuskiej zawarte w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela

31. Rozwój cywilizacji przemysłowej. Uczeń:

31.2. podaje przykłady pozytywnych i negatywnych skutków procesu uprzemysłowienia, w tym dla środowiska naturalnego

31.3. identyfikuje najważniejsze wynalazki i odkrycia XIX w. oraz wyjaśnia następstwa ekonomiczne i społeczne ich zastosowania

32. Europa i świat w XIX w. Uczeń:

32.3. wyjaśnia przyczyny i sytuuje w przestrzeni kierunki oraz zasięg ekspansji kolonialnej państw europejskich w XIX w.

32.4. ocenia pozytywne i negatywne skutki polityki kolonialnej z perspektywy europejskiej oraz kolonizowanych społeczności i państw

36. Europa i świat na przełomie XIX i XX w. Uczeń:

36.1. przedstawia skutki przewrotu technicznego i postępu cywilizacyjnego, w tym dla środowiska naturalnego

36.2. charakteryzuje przyczyny i następstwa procesu demokratyzacji życia politycznego

.....

Podstawa programowa przedmiotu HISTORIA

IV etap edukacyjny (zakres podstawowy)

.....

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór):

II. Analiza i interpretacja historyczna.

Uczeń analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epoki i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; (...)

III. Tworzenie narracji historycznej.

Uczeń tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację; uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

10. Świat po II wojnie światowej. Uczeń:

10.5. opisuje proces dekolonizacji oraz ocenia jego następstwa, uwzględniając rolę ONZ

10.11. opisuje zmiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej

.....

Podstawa programowa przedmiotu HISTORIA

IV etap edukacyjny (zakres rozszerzony)

.....

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór):

II. Analiza i interpretacja historyczna.

Uczeń analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epoki i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; (...)

III. Tworzenie narracji historycznej.

Uczeń tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację; uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

II. Średniowiecze

1. Bizancjum i Zachód a świat islamu. Uczeń:

1.3. wyjaśnia wpływ cywilizacji islamskiej na cywilizacje łacińską i bizantyjską

1.4. rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia cywilizacji islamskiej w zakresie architektury,

sztuki i nauki

III. Dzieje nowożytne

1. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Uczeń:

1.3 Ocenia wpływ odkryć geograficznych i ekspansji kolonialnej na życie gospodarcze i kulturowej Europy;

1.4 Ocenia długofalowe konsekwencje wielkich odkryć geograficznych dla Ameryki, Azji, Afryki

IV. Wiek XIX

6. Europa i świat w XIX w. Uczeń:

6.3. opisuje zasięg i ekspansje kolonialna Wielkiej Brytanii, Francji, Niemiec, Rosji i Stanów Zjednoczonych

6.4. analizuje polityczne, gospodarcze i społeczne przyczyny oraz następstwa podbojów kolonialnych państw europejskich w Azji, Afryce

V. Wiek XX

9. Europa i świat w okresie rywalizacji ZSRR i Stanów Zjednoczonych. Uczeń:

9.7. wyjaśnia cele utworzenia ONZ i charakteryzuje jego role w rozwiązywaniu problemów współczesnego świata

10. Rozpad systemu kolonialnego. Uczeń:

10.1. opisuje główne etapy procesu dekolonizacji Azji i Afryki, z uwzględnieniem Indii oraz Indochin

10.2. opisuje zmiany na politycznej mapie świata w wyniku procesu dekolonizacji

10.3. ocenia polityczne i społeczno-gospodarcze skutki procesu dekolonizacyjnego

18. Przemiany cywilizacyjne w drugiej połowie XX wieku. Uczeń:

18.1 charakteryzuje społeczno – gospodarcze i techniczne skutki rewolucji naukowo – technicznej, rozpoznając osiągnięcia nauki i techniki drugiej połowy XX w.;

18.2 rozpoznaje charakterystyczne cechy kultury masowej i elitarnej oraz przemiany obyczajowe drugiej połowy XX w.;

18.3 charakteryzuje zjawisko kontrkultury i ruchy młodzieżowe w kulturze zachodniej

---

Podstawa programowa przedmiotu WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

III etap edukacyjny

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór)

I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.

Uczeń znajduje i wykorzystuje informacje na temat życia publicznego; wyraża własne zdanie w wybranych sprawach publicznych i uzasadnia je; jest otwarty na odmienne poglądy.

II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów.

Uczeń rozpoznaje problemy najbliższego otoczenia i szuka ich rozwiązań.

III. Współdziałanie w sprawach publicznych.

Uczeń współpracuje z innymi – planuje, dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich.

IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.

Uczeń (...) wyjaśnia znaczenie indywidualnej i zbiorowej aktywności obywateli.

VI. Rozumie zasad gospodarki rynkowej.

Uczeń rozumie procesy gospodarcze oraz zasady racjonalnego gospodarowania w życiu codziennym; (...)

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

5. Udział obywateli w życiu publicznym. Uczeń:

5.2 uzasadnia potrzebę przestrzegania zasad etycznych w życiu publicznym i podaje przykłady skutków ich łamania;

5.3 przedstawia przykłady działania organizacji pozarządowych i społecznych (...) i uzasadnia ich znaczenie dla obywateli;

5.4 wyjaśnia, podając przykłady, jak obywatele mogą wpływać na decyzje władz na poziomie lokalnym, krajowym, europejskim i światowym;

5.5 opracowuje – indywidualnie i w zespole – projekt uczniowski dotyczący rozwiązania jednego z problemów społeczności szkolnej lub lokalnej i w miarę możliwości go realizuje (np. jako wolontariusz).

8. Naród i mniejszości narodowe. Uczeń:

8.3 wymienia mniejszości narodowe i etniczne oraz grupy migrantów (w tym uchodźców) żyjące obecnie w Polsce i przedstawia przysługujące im prawa, na podstawie samodzielnie zebranych materiałów charakteryzuje jedną z tych grup (jej historię, kulturę, obecną sytuację);

9. Patriotyzm dzisiaj. Uczeń:

9.4. uzasadnia, że można równocześnie być Polakiem, Europejczykiem i członkiem społeczności światowej

9.5 rozważa, odwołując się do historycznych i współczesnych przykładów, w jaki sposób stereotypy i uprzedzenia utrudniają dziś relacje między narodami.

10. Państwo i władza demokratyczna. Uczeń:

10.6 wyjaśnia, czym są prawa człowieka i uzasadnia ich znaczenie we współczesnej demokracji

22. Współpraca i konflikty międzynarodowe. Uczeń:

22.1. wyjaśnia, czym zajmuje się ONZ, jej najważniejsze organy (Zgromadzenie Ogólne, Rada Bezpieczeństwa, Sekretarz Generalny) i wybrane organizacje międzynarodowe;

22.2. wskazuje na mapie miejsca najpoważniejszych konfliktów międzynarodowych; omawia przebieg i próby rozwiązania jednego z nich

23. Problemy współczesnego świata. Uczeń:

23.1. porównuje sytuacje w krajach biednego Południa i bogatej Północy i wyjaśnia na przykładach, na czym polega ich współzależność

23.2. uzasadnia potrzebę pomocy humanitarnej i angażuje się (na miarę swoich możliwości) w działania instytucji (także pozarządowych), które ją prowadzą

23.3. wyjaśnia, odwołując się do przykładów, na czym polega globalizacja w sferze kultury, gospodarki i polityki; ocenia jej skutki

23.4. rozważa, jak jego zachowania mogą wpływać na życie innych ludzi na świecie (np. oszczędzanie wody i energii, przemyślane zakupy);

23.5. ocenia sytuacje imigrantów i uchodźców we współczesnym świecie

23.6. wyjaśnia, co to jest terroryzm i w jaki sposób próbuje się go zwalczać

31. Etyka w życiu gospodarczym. Uczeń:

31.1. przedstawia zasady etyczne, którymi powinni się kierować pracownicy i pracodawcy; wyjaśnia, na czym polega społeczna odpowiedzialność biznesu

.....

Podstawa programowa przedmiotu WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

IV etap edukacyjny (zakres podstawowy)

.....

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór)

I. Wykorzystywanie i tworzenie informacji

Uczeń znajduje i wykorzystuje informacje na temat sposobu, w jaki prawo reguluje życie obywateli; wyraża własne zdanie w wybranych sprawach na różnych forach publicznych i uzasadnia je; jest otwarty na odmienne poglądy, (...)

III. Współdziałanie w sprawach publicznych

Uczeń współpracuje z innymi – planuje, dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich; sprawnie korzysta z procedur i możliwości, jakie stwarzają obywatelom instytucje życia publicznego; zna i stosuje zasady samoorganizacji i samopomocy.

VI. Znajomość praw człowieka i sposób ich ochrony.

Uczeń wyjaśnia podstawowe prawa człowieka, rozpoznaje przypadki ich naruszania i wie, jak można je chronić.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

6. Prawa człowieka. Uczeń:

- 6.1. przedstawia krótko historię praw człowieka i ich generacje; wymienia najważniejsze dokumenty z tym związane;
- 6.2. wymienia podstawowe prawa i wolności człowieka; wyjaśnia, co oznacza, że są one powszechne, przyrodzone i niezbywalne;
- 6.3. podaje najważniejsze postanowienia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Konwencji o Prawach Dziecka;
- 6.4. znajduje w środkach masowego przekazu (w tym w Internecie) informacje o przypadkach łamania praw człowieka na świecie;
- 6.5. bierze udział w debacie klasowej, szkolnej lub internetowej na temat wolności słowa lub innych praw i wolności;
- 6.6. wyjaśnia, na czym polega prawo do prywatności, w tym do ochrony danych osobowych i prawa obywatela w kontaktach z mediami;

7. Ochrona praw i wolności. Uczeń:

- 7.4. przedstawia na przykładach działania podejmowane przez ludzi i organizacje pozarządowe broniące praw człowieka; na miarę swoich możliwości włącza się w wybrane działania (np. podpisuje apel, prowadzi zbiórkę darów);
- 7.5. rozpoznaje przejawy rasizmu, szowinizmu, antysemityzmu i ksenofobii; uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się im oraz przedstawia możliwości zaangażowania się w wybrane działania na rzecz równości i tolerancji;
- 7.6. znajduje informacje o naruszaniu praw człowieka w wybranej dziedzinie (np. prawa kobiet, prawa dziecka, wolność wyznania, prawo do edukacji, prawa humanitarne) i projektuje działania, które mogą temu zaradzić

.....
Podstawa programowa przedmiotu WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

IV etap edukacyjny (zakres rozszerzony)
.....

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór)

II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów

Uczeń rozpoznaje problemy w skali lokalnej, krajowej, europejskiej czy globalnej oraz szuka ich rozwiązania. Rozumie złożoność problemów społecznych i politycznych; dostrzega perspektywy różnych uczestników życia publicznego.

VI. Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie

Uczeń przedstawia związki między swoim życiem a sytuacją swojej społeczności lokalnej, sytuacją Polski, Europy i świata. Wyjaśnia złożoność zjawisk społecznych, politycznych, ekonomicznych i kulturowych. Uwzględni perspektywę globalną w interpretacji tych zjawisk.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

5. Zmiana społeczna. Uczeń:

5.5. charakteryzuje wybrany ruch społeczny, np.: Solidarność, ruch niepodległościowy non-violence Mahatmy Gandhiego, ruch praw obywatelskich Martina L. Kinga, ruch na rzecz ochrony środowiska naturalnego, ruch emancypacji kobiet;

6. Naród, ojczyzna i mniejszości narodowe. Uczeń:

6.4. charakteryzuje mniejszości narodowe, etniczne i grupy imigrantów żyjące w Polsce (liczebność, kultura, religia itp.); wymienia prawa, które im przysługują;

6.5. rozpoznaje przejawy ksenofobii, antysemityzmu, rasizmu i szowinizmu i uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się tym zjawiskom.

7. Procesy narodowościowe i społeczne we współczesnym świecie. Uczeń:

7.3. wyjaśnia, dlaczego w Europie integracja imigrantów z krajów pozaeuropejskich rodzi trudności; ocenia sytuację imigrantów w Polsce

7.4. omawia na przykładach przyczyny i sposoby rozwiązywania długotrwałych konfliktów między narodami

7.5. omawia przyczyny i skutki konfliktów społecznych w krajach Afryki, Azji, Ameryki Południowej i Środkowej

8. Kultura i pluralizm kulturowy. Uczeń:

8.3 rozpoznaje najważniejsze cechy kultury wskazanej społeczności;

8.8. rozróżnia tolerancję od akceptacji, ocenia ich znaczenie dla życia społecznego

9. Współczesne spory światopoglądowe. Uczeń:

9.4. rozważa argumenty i kontrargumenty sporu o przyznanie mniejszościom seksualnym takich samych praw, jakie mają osoby heteroseksualne

10. Edukacja w XXI wieku. Uczeń:

10.1. przedstawia rolę szkoły i edukacji nieformalnej we współczesnym społeczeństwie informacyjnym

12. Społeczeństwo obywatelskie. Uczeń:

12.3 wyjaśnia jak powstaje i jakie znaczenie dla społeczeństwa obywatelskiego ma kapitał społeczny (zaufanie, sieci współpracy i system efektywnych norm);

12.4. opisuje formy aktywności obywateli w ramach społeczności lokalnej, regionu, państwa oraz na poziomie globalnym; w miarę możliwości uczestniczy w wybranym działaniu;

13. Opinia publiczna. Uczeń:

13.1 wyjaśnia, jak kształtuje się opinia publiczna i jakie są sposoby jej wyrażania;

13.2 wskazuje przykłady wpływu opinii publicznej na decyzje polityczne;

14. Środki masowego przekazu. Uczeń:

14.1 wyjaśnia, jakimi zasadami etycznymi powinny się kierować media i ocenia przykłady kontrowersyjnych działań dziennikarzy i mediów

15. Demokracja – zasady i procedury. Uczeń:

15.1 opisuje wartości będące fundamentem współczesnej demokracji; podaje różne sposoby rozumienia wolności, równości i sprawiedliwości;

36. Prawa człowieka. Uczeń:

36.1. przedstawia historyczny rodowód praw człowieka

36.2. przedstawia argumenty na rzecz uniwersalności praw człowieka i przeciw niej

36.3. rozróżnia prawa i wolności osobiste, polityczne oraz ekonomiczne, społeczne i kulturalne; wskazuje, do której generacji należą poszczególne prawa

38. Światowy i europejski system ochrony praw człowieka. Uczeń:

38.1. opisuje system ochrony praw człowieka funkcjonujący na mocy Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela oraz Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych

38.2. ocenia znaczenie Międzynarodowego Trybunału Karnego w Hadze dla systemu ochrony praw człowieka na świecie

38.5. analizuje z punktu widzenia międzynarodowych standardów praw człowieka

przypadki naruszenia praw człowieka i wolności w różnych państwach

38.6. pisze według wzoru skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu lub Komitetu Praw Człowieka w Genewie

38.7. opisuje i ocenia działania wybranych organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną praw człowieka

39. Polityka zagraniczna. Uczeń:

39.4 przedstawia działania Polski w dziedzinie pomocy rozwojowej;

39.5 charakteryzuje relacje Polski z wybranymi państwami, na podstawie samodzielnie zabranych informacji

40. Stosunki międzynarodowe w wymiarze globalnym. Uczeń:

40.1. przedstawia podmioty oraz zasady prawa międzynarodowego (suwerenności, wzajemności, *pacta sunt servanda*)

40.2. charakteryzuje na przykładach najczęściej stosowane metody rozwiązywania sporów między państwami

40.3. wyjaśnia przyczyny dysproporcji między globalną Północą i globalnym Południem oraz mechanizmy, które ją zmniejszają lub powiększają

40.4. przedstawia wzajemne zależności pomiędzy krajami Północy i Południa w dziedzinach

polityki, ekonomii, kultury i ekologii

40.5. wskazuje i wyjaśnia przyczyny konfliktów zbrojnych we współczesnym świecie

40.6. rozważa możliwości przeprowadzenia akcji humanitarnych, współpracy rozwojowej i innych interwencji pokojowych na obszarach dotkniętych konfliktami zbrojnymi, oceniając ich skuteczność i aspekty moralne

40.7. wymienia konflikty, którym towarzyszy terroryzm, wyjaśnia ich przyczyny oraz motywy i sposoby działania terrorystów, (...)

40.8 przedstawia inicjatywy na rzecz pokoju, demokracji i praw człowieka (w tym działania laureatów Pokojowej Nagrody Nobla)

41. Globalizacja współczesnego świata. Uczeń:

41.1. przedstawia wieloaspektowy charakter procesów globalizacji (polityka, gospodarka, kultura, komunikacja, ekologia);

41.2. ocenia rolę wybranych państw oraz instytucji o zasięgu globalnym (organizacji, korporacji, mediów) w procesach globalizacyjnych

41.3. rozważa racje ruchów ekologicznych i alterglobalistycznych oraz racje ich przeciwników, formułując własne stanowisko w tej sprawie

42. Systemy bezpieczeństwa i współpracy. Uczeń:

42.2. opisuje cele i metody działania ONZ oraz kompetencje jej organów (Zgromadzenie Ogólne, Rada Bezpieczeństwa, Sekretarz Generalny, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, Rada Gospodarcza i Społeczna)

42.3. charakteryzuje krótko działanie następujących organizacji: WHO (Światowa Organizacja Zdrowia), ILO (Międzynarodowa Organizacja Pracy), FAO

(Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa), IMF

(Międzynarodowy Fundusz Walutowy), IBRD (Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju), WTO (Światowa Organizacja Handlu), UNESCO (Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury), UNIDO (Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Rozwoju Przemysłowego), IAEA (Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej), UNICEF (Fundusz Narodów Zjednoczonych Pomocy Dzieciom), UNHCR (Wysoki Komisarz Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców)

Zalecane warunki i sposób realizacji

Zajęcia z wiedzy o społeczeństwie kształtują u uczniów następujące postawy:

1. zaangażowanie w działania obywatelskie - uczeń angażuje się w *działania społeczne i obywatelskie*.
2. wrażliwość społeczna - uczeń *dostrzega przejawy niesprawiedliwości i reaguje na nie*.
3. odpowiedzialność - uczeń *podejmuje odpowiedzialne działania w swojej społeczności, konstruktywnie zachowuje się w sytuacjach konfliktowych*.
4. poczucie więzi - uczeń *odczuwa więź ze wspólnotą lokalną, narodową, europejską i globalną, rozumie, na czym polega otwarty patriotyzm obywatelski*.
5. tolerancja - uczeń *szanuje prawo innych do odmiennego zdania, sposobu zachowania, obyczajów i przekonań, jeśli nie stanowią one zagrożenia dla innych ludzi. Przeciwstawia się przejawom dyskryminacji*.

Aby to umożliwić, szkoła powinna zapewnić takie warunki, by uczniowie:

- 1) mieli dostęp do różnych źródeł informacji i różnych punktów widzenia;
- 2) wykorzystywali zdobywane wiadomości i umiejętności obywatelskie w życiu codziennym;
- 3) uczyli się planować i realizować uczniowskie projekty edukacyjne;
- 4) brali udział w dyskusjach i debatach na forum klasy, szkoły i w innych sytuacjach społecznych;
- 5) pracowali nad rozwiązywaniem wybranych problemów swego otoczenia i szerszych społeczności;
- 6) mieli realny wpływ na wybrane obszary życia szkoły, m.in. w ramach samorządu uczniowskiego;
- 7) brali udział w życiu społeczności lokalnej;
- 8) nawiązywali kontakty i współpracowali z organizacjami społecznymi i instytucjami publicznymi;
- 9) uczestniczyli w obywatelskich kampaniach i działaniach oraz korzystali z różnych form komunikowania się w sprawach publicznych;
- 10) budowali swoje poczucie wartości i sprawstwa w życiu społecznym oraz zaufanie do innych.

.....
Podstawa programowa przedmiotu: PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
IV etap edukacyjny (zakres podstawowy)
.....

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór)

II. Gospodarka i przedsiębiorstwo.

Uczeń (...) charakteryzuje mechanizmy funkcjonowania gospodarki i instytucji rynkowych oraz rolę państwa w gospodarce; analizuje aktualne zmiany i tendencje w gospodarce świata i Polski; (...)

IV. Zasady etyczne.

Uczeń wyjaśnia zasady etyczne w biznesie i relacjach pracownik – pracodawca, potrafi ocenić zachowania pod względem etycznym

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

4. Państwo, gospodarka. Uczeń:

4.12. ocenia wpływ globalizacji na gospodarkę świata i Polski oraz podaje przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji

5. Przedsiębiorstwo. Uczeń:

5.9 charakteryzuje zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie krajowym i międzynarodowym

Podstawa programowa – edukacja przyrodnicza

V. przyroda

VI. geografia

VII. biologia

.....
Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej z zakresie edukacji przyrodniczej
I etap edukacyjny: klasy I – III
.....

Treści nauczania – klasa I szkoły podstawowej (wybór)

Edukacja przyrodnicza. Wychowanie do rozumienia i poszanowania przyrody ożywionej i nieożywionej. Uczeń kończący klasę I.

1. Rozumienie i poszanowanie świata roślin i zwierząt. Uczeń:

e). (...) zna zagrożenia dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka:

wypalanie łąk i ściernisk, zatrucie powietrza i wód, pożary lasów, wyrzucanie odpadów i spalanie śmieci itp.; chroni przyrodę: nie śmieci, szanuje rośliny; (...)

g) wie, że należy oszczędzać wodę; wie, jakie znaczenie ma woda w życiu człowieka, roślin i zwierząt,

h) wie, że należy segregować śmieci; rozumie sens stosowania opakowań ekologicznych;

Treści nauczania – wymagania szczegółowe na koniec III klasy szkoły podstawowej (wybór)

Edukacja przyrodnicza. Uczeń kończący klasę III:

6) podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku;

wie, jakie zniszczenia w przyrodzie powoduje człowiek (wypalanie łąk, zaśmiecanie lasów, nadmierny hałas, kłusownictwo);

.....

Podstawa programowa przedmiotu PRZYRODA

II etap edukacyjny: klasy IV-VI

.....

Cele kształcenia - wymagania ogólne (wybór)

I. Zaciekawienie światem przyrody.

Uczeń stawia pytania dotyczące zjawisk zachodzących w przyrodzie, prezentuje postawę badawczą w poznawaniu prawidłowości świata przyrody przez poszukiwanie odpowiedzi na pytania: „dlaczego?”, „jak jest?”, „co się stanie, gdy?”.

III. Praktyczne wykorzystanie wiedzy przyrodniczej.

Uczeń orientuje się w otaczającej go przestrzeni przyrodniczej i kulturowej; rozpoznaje sytuacje zagrażające zdrowiu i życiu oraz podejmuje działania zwiększające bezpieczeństwo własne i innych (...),

IV. Poszanowanie przyrody.

Uczeń zachowuje się w środowisku zgodnie z obowiązującymi zasadami; działa na rzecz ochrony przyrody i dorobku kulturowego społeczności.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

5. Człowiek a środowisko. Uczeń:

2) wyjaśnia wpływ codziennych zachowań w domu, w szkole, w miejscu zabawy na stan środowiska;

3) proponuje działania sprzyjające środowisku przyrodniczemu;

4) podaje przykłady miejsc w najbliższym otoczeniu, w których zaszyły korzystne i niekorzystne zmiany pod wpływem działalności człowieka;

5) podaje przykłady pozytywnego i negatywnego wpływu środowiska na zdrowie człowieka.

Zalecane warunki i sposób realizacji

Głównymi obszarami działalności ucznia w ramach przedmiotu powinny być:

1) obserwowanie i mierzenie;

- 2) doświadczenie;
- 3) prowadzenie doświadczeń;
- 4) dokumentowanie i prezentowanie;
- 5) stawianie pytań i poszukiwanie odpowiedzi

.....

Podstawa programowa przedmiotu BIOLOGIA

III etap edukacyjny

.....

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór)

III. Poszukiwanie, wykorzystanie i tworzenie informacji

Uczeń wykorzystuje różnorodne źródła i metody pozyskiwania informacji, w tym technologię informacyjno-komunikacyjną, odczytuje, analizuje, interpretuje i przetwarza informacje tekstowe, graficzne, liczbowe, rozumie i interpretuje pojęcia biologiczne, zna podstawową terminologię biologiczną.

IV. Rozumowanie i argumentacja

Uczeń interpretuje informacje i wyjaśnia zależności przyczynowo-skutkowe między faktami, formułuje wnioski, formułuje i przedstawia opinie związane z omawianymi zagadnieniami biologicznymi.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

X. Globalne i lokalne problemy środowiska. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i analizuje skutki globalnego ocieplenia klimatu;
- 3) proponuje działania ograniczające zużycie wody i energii elektrycznej oraz wytwarzanie odpadów w gospodarstwach domowych

.....

Podstawa programowa przedmiotu BIOLOGIA

IV etap edukacyjny (zakres podstawowy)

.....

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór):

I. Poszukiwanie, wykorzystanie i tworzenie informacji.

Uczeń odbiera, analizuje i ocenia informacje pochodzące z różnych źródeł, ze szczególnym uwzględnieniem prasy, mediów i Internetu.

II. Rozumowanie i argumentacja.

Uczeń interpretuje informacje i wyjaśnia zależności przyczynowo-skutkowe między faktami, formułuje wnioski, ocenia i wyraża opinie na temat omawianych zagadnień współczesnej biologii, zagadnień ekologicznych i środowiskowych.

III. Postawa wobec przyrody i środowiska.

Uczeń rozumie znaczenie i konieczność ochrony przyrody; prezentuje postawę szacunku wobec siebie i wszystkich istot żywych; opisuje postawę i zachowanie człowieka odpowiedzialnie korzystającego z dóbr przyrody.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

2. Różnorodność biologiczna i jej zagrożenia. Uczeń:

2.2. Przedstawia podstawowe motywy ochrony przyrody (egzystencjalne, ekonomiczne, etyczne i estetyczne);

2.3. Przedstawia wpływ współczesnego rolnictwa na różnorodność biologiczną (ciągle malejąca liczba gatunków uprawnych przy rosnącym areale upraw, spadek różnorodności genetycznej upraw);

2.7. Uzasadnia konieczność międzynarodowej współpracy w celu zapobiegania zagrożeniom przyrody, podaje przykłady takiej współpracy

(np. CITES, „Natura 2000”, Agenda 21).

.....

Podstawa programowa przedmiotu BIOLOGIA

IV etap edukacyjny (zakres rozszerzony)

.....

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór):

IV. Poszukiwanie, wykorzystanie i tworzenie informacji.

Uczeń odczytuje, selekcjonuje, porównuje i przetwarza informacje pozyskane z różnorodnych źródeł, w tym za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych.

V. Rozumowanie i argumentacja.

Uczeń objaśnia i komentuje informacje, odnosi się krytycznie do przedstawionych informacji, oddziela fakty od opinii, wyjaśnia zależności przyczynowo-skutkowe, formułuje wnioski, formułuje i przedstawia opinie związane z omawianymi zagadnieniami biologicznymi, dobierając racjonalne argumenty. Dostrzega związki między biologią a innymi dziedzinami nauk przyrodniczych i społecznych. Rozumie znaczenie współczesnej biologii w życiu człowieka.

VI. Postawa wobec przyrody i środowiska.

Uczeń rozumie znaczenie ochrony przyrody i środowiska oraz zna i rozumie zasady zrównoważonego rozwoju; prezentuje postawę szacunku wobec siebie i wszystkich istot żywych, środowiska; opisuje postawę i zachowanie człowieka odpowiedzialnie korzystającego z dóbr przyrody i środowiska, zna prawa zwierząt oraz analizuje swój stosunek do organizmów żywych i środowiska.

.....

Podstawa programowa przedmiotu GEOGRAFIA

III etap edukacyjny

.....

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór)

I. Korzystanie z różnych źródeł informacji geograficznej.

Uczeń dokonuje obserwacji i pomiarów w terenie; potrafi korzystać z planów, map, fotografii, rysunków, wykresów, danych statystycznych, tekstów źródłowych oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu gromadzenia, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych.

II. Identyfikowanie związków i zależności oraz wyjaśnianie zjawisk i procesów.

Uczeń posługuje się podstawowym słownictwem geograficznym w toku opisywania oraz wyjaśniania zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym; identyfikuje związki i zależności w środowisku przyrodniczym, gospodarce i życiu społecznym w różnych skalach przestrzennych (lokalnej, regionalnej, krajowej, globalnej); rozumie wzajemne relacje przyroda–człowiek; wyjaśnia

zróżnicowanie przestrzenne warunków środowiska przyrodniczego oraz działalności człowieka na Ziemi.

III. Stosowanie wiedzy i umiejętności geograficznych w praktyce.

Uczeń wykorzystuje wiedzę i umiejętności geograficzne w celu lepszego rozumienia współczesnego świata i swojego w nim miejsca; stosuje wiadomości i umiejętności geograficzne w życiu codziennym, m.in. w racjonalnym wykorzystaniu zasobów środowiska.

IV. Kształtowanie postaw.

Uczeń rozwija w sobie: ciekawość świata poprzez zainteresowanie własnym regionem, Polską, Europą i światem; świadomość wartości i poczucie odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze i kulturowe własnego regionu i Polski; patriotyzm i poczucie tożsamości (lokalnej, regionalnej, narodowej) przy jednoczesnym poszanowaniu innych narodów i społeczności – ich systemów wartości i sposobów życia.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

10. Wybrane regiony świata. Relacje: człowiek – przyroda – gospodarka.

Uczeń:

10.3. Analizuje wykresy i dane liczbowe dotyczące rozwoju ludnościowego i urbanizacji w Chinach; wyjaśnia, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności na obszarze Chin; podaje kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz wskazuje zmiany znaczenia Chin w gospodarce światowej;

10.6 Opisuje kontrasty społeczne i gospodarcze w Indiach; wyjaśnia przyczyny gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii;

10.7. Charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod kątem cech kulturowych, zasobów ropy naftowej, kierunków i poziomu rozwoju gospodarczego; wskazuje miejsca konfliktów zbrojnych;

10.8. Charakteryzuje na podstawie map tematycznych i wyjaśnia występowanie stref klimatyczno-roślinno-glebowych w Afryce;

10.9. Wykazuje, na przykładzie strefy Sahelu, związek pomiędzy formami gospodarowania człowieka a zasobami wodnymi; uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania w środowisku charakteryzującym się poważnymi niedoborami słodkiej wody;

10.10. Określa związki pomiędzy problemami żywienia, występowaniem chorób (m.in. AIDS) a poziomem życia w krajach Afryki na południe od Sahary;

10.11 Wyróżnia główne cechy i przyczyny zróżnicowania kulturowego i etnicznego Ameryki Północnej i Południowej;

10.12. Identyfikuje konflikt interesów pomiędzy ekologicznymi skutkami wylesiania Amazonii a jej gospodarczym wykorzystaniem; określa cechy rozwoju i problemy wielkich miast w Brazylii;

.....

Podstawa programowa przedmiotu GEOGRAFIA

IV etap edukacyjny (zakres podstawowy)

.....

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór)

- 5) Wykorzystanie różnych źródeł informacji do analizy i prezentowania współczesnych problemów przyrodniczych, gospodarczych, społecznych, kulturowych i politycznych.
- 6) Formułowanie i weryfikowanie hipotez dotyczących problemów współczesnego świata.
- 7) Rozumienie relacji człowiek-przyroda-społeczeństwo w skali globalnej i regionalnej.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

1. Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata. Uczeń:

- 1.1. Wyróżnia i charakteryzuje obszary o optymalnych i trudnych warunkach do zamieszkania w skali globalnej i regionalnej; formułuje prawidłowości rządzące rozmieszczeniem ludności na świecie;
- 1.2. Charakteryzuje główne procesy demograficzne (fazy przejścia demograficznego i przejścia epidemiologicznego) na przykładzie całego świata i poszczególnych kontynentów;
- 1.3. Klasyfikuje migracje, podaje ich przyczyny i ocenia skutki tego zjawiska; charakteryzuje współczesne kierunki emigracji Polaków i czynniki wpływające na atrakcyjność niektórych państw dla imigrantów;
- 1.4. Wyjaśnia zróżnicowanie procesów urbanizacji na świecie; opisuje procesy tworzenia się aglomeracji miejskich oraz ich formy;
- 1.5. Identyfikuje i wyjaśnia procesy wzrostu liczby ludności oraz ekspansji przestrzennej wielkich metropolii świata (np. poznaje przyczyny powstawania dzielnic nędzy, wzrostu przestępczości, degradacji środowiska przyrodniczego, problemów komunikacyjnych);
- 1.6. Wyjaśnia znaczenie kultury i tradycji regionalnych w procesie różnicowania się regionów pod względem rozwoju społecznego i gospodarczego (wyjaśnia rolę tradycji w rozwoju przedsiębiorczości w państwach Azji Południowo-Wschodniej).

2. Zróżnicowanie gospodarcze świata. Uczeń:

- 2.1. Klasyfikuje państwa na podstawie analizy wskaźników rozwoju społecznego i gospodarczego; wyróżnia regiony bogate i biedne (bogatą Północ i biedne Południe) i podaje przyczyny dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów świata;
- 2.2. Ocenia i projektuje różne formy pomocy państwa i organizacji pozarządowych państwom i regionom dotkniętym kryzysem (klęskami ekologicznymi, wojnami, głodem);
- 2.4. Wyjaśnia, z czego wynikają różnice w wielkości i strukturze spożycia żywności na świecie (uwarunkowania przyrodnicze, kulturowe, społeczne i polityczne, mechanizmy wpływające na nierównomierny rozdział żywności w skali globalnej);
- 2.5. Opisuje zmiany w funkcji obszarów wiejskich na wybranych przykładach (np. w Unii Europejskiej, w regionach turystycznych w państwach rozwijających się); potrafi wyjaśnić szanse i zagrożenia dla środowiska przyrodniczego i mieszkańców poszczególnych regionów, wynikające z procesów przemian zachodzących na terenach wiejskich;
- 2.6. Charakteryzuje kierunki zmian w powierzchni lasów na świecie (w wyniku procesów wylesiania i zalesiania) i podaje przykłady gospodarowania zasobami leśnymi (pozytywne i negatywne);
- 2.7. Charakteryzuje cechy gospodarki morskiej i podaje przykłady wykorzystania oceanu światowego oraz zagrożeń wynikających ze zbyt intensywnej eksploatacji zasobów morskich;
- 2.8. Charakteryzuje i ocenia zróżnicowanie i zmiany struktury wykorzystania surowców energetycznych na świecie; dokonuje oceny zjawiska uzależnienia produkcji energii na świecie od źródeł zaopatrzenia surowców nieodnawialnych, potrafi wyjaśnić twierdzenie „ropa rządzi światem”;
- 2.9. Wyjaśnia, na czym polegają zmiany zachodzące na rynku pracy w skali globalnej i regionalnej, wynikające z rozwoju nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- 2.14. Podaje przykłady procesów globalizacji i ich wpływu na rozwój regionalny i lokalny;
- 2.16. Wyjaśnia na wybranych przykładach (w skali lokalnej, regionalnej i globalnej) przy czym procesów integracyjnych i ich skutki gospodarcze, społeczne i polityczne.

3. Relacja człowiek-środowisko przyrodnicze a zrównoważony rozwój. Uczeń:

- 3.1. Formułuje problemy wynikające z eksploatacji zasobów odnawialnych i nieodnawialnych; potrafi przewidzieć przyrodnicze i pozaprzyrodnicze przyczyny i skutki zakłóceń równowagi ekologicznej;
- 3.2. Charakteryzuje obszary niedoboru i nadmiaru wody na świecie i określa przyczyny tego zróżnicowania (w tym zanieczyszczenia wód); przedstawia projekty rozwiązań stosowanych w sytuacjach braku lub niedoborów wody w różnych strefach klimatycznych;

3.3. Rozróżnia przyczyny zachodzących współcześnie globalnych zmian klimatu (ocieplenia globalnego) i ocenia rozwiązania podejmowane w skali globalnej i regionalnej zapobiegające temu zjawisku;

3.4. Wykazuje na przykładach, że zbyt intensywne wykorzystanie rolnicze gleb oraz nieumiejętne zabiegi agrotechniczne powodują w wielu częściach świata degradację gleb, co w konsekwencji prowadzi do spadku produkcji żywności, a w nie których regionach świata do głodu i ubóstwa;

3.5. Wykazuje na przykładach pozaprzrodnicze czynniki zmieniające relacje człowiek-środowisko przyrodnicze (rozszerzanie udziału technologii energooszczędnych, zmiany modelu konsumpcji, zmiany poglądów dotyczących ochrony środowiska).

.....
Podstawa programowa przedmiotu GEOGRAFIA

IV etap edukacyjny (zakres rozszerzony)
.....

Cele kształcenia – wymagania ogólne (wybór)

II. Analiza i wyjaśnianie problemów demograficznych społeczeństw.

Uczeń analizuje etapy i cechy rozwoju demograficznego ludności na świecie, charakteryzuje dynamikę i zróżnicowanie procesów ludnościowych, wiążąc zagadnienia demograficzne z czynnikami przyrodniczymi i rozwojem cywilizacyjnym; wykorzystuje do analiz informacje o aktualnych wydarzeniach na świecie.

III. Proponowanie rozwiązań problemów występujących w środowisku geograficznym, zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju i zasadami współpracy, w tym między narodowej.

Uczeń wskazuje propozycje rozwiązań lokalnych, regionalnych i globalnych problemów środowiskowych, demograficznych i gospodarczych zgodnych z koncepcją zrównoważonego rozwoju oraz opartych na równoprawnych zasadach współpracy między regionami i państwami.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

3. Sfery Ziemi – atmosfera. Uczeń:

3.7. Wyjaśnia na przykładach obserwowane przyczyny i skutki globalnych zmian klimatu na Ziemi

4. Sfery Ziemi – hydrosfera. Uczeń:

4.2. Opisuje występowanie i zasoby wód w oceanach i na lądach (jeziora, rzeki, lodowce, wody podziemne);

4.7. Wskazuje możliwości gospodarczego wykorzystania oceanów i ocenia wpływ człowieka na ekosystemy mórz i oceanów;

4.12. Opisuje na przykładach następstwa nieracjonalnej gospodarki wodnej w wybranych regionach świata i wskazuje działania wspomagające racjonalne gospodarowanie wodą.

6. Sfery Ziemi – pedosfera i biosfera. Uczeń:

6.6. Omawia podstawowe zasady zrównoważonego rozwoju i ocenia możliwości ich realizacji w skali lokalnej, regionalnej i globalnej

7. Klasyfikacja państw świata. Uczeń:

7.1. Wyróżnia kryteria podziału państw według PKB na jednego mieszkańca oraz Wskaźnika Rozwoju Społecznego (HDI);

7.2. Porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju gospodarczego;

8. Ludność. Uczeń:

- 8.5. Ocenia konsekwencje eksplozji demograficznej lub regresu demograficznego w wybranych państwach;
- 8.6. Charakteryzuje przyczyny i konsekwencje migracji ludności w różnych państwach;
- 8.7. Przedstawia procesy urbanizacyjne na świecie i zróżnicowanie poziomu życia ludzi w miastach różnych typów i wielkości;
- 8.8. Wyjaśnia zróżnicowanie struktury zatrudnienia w wybranych państwach i jej związek z poziomem rozwoju państwa;
- 8.11. Charakteryzuje zróżnicowanie religijne ludności świata i ocenia wpływ religii na postawy społeczne i gospodarkę;

9. Działalność gospodarcza na świecie. Uczeń:

- 9.2. Wykazuje zależności między rodzajami produkcji rolnej a warunkami naturalnymi i rozmieszczeniem ludności oraz charakteryzuje różne typy rolnictwa na świecie;
- 9.3. Wskazuje problemy związane z upowszechnianiem się roślin uprawnych zmodyfikowanych genetycznie i wskazuje rejony ich upraw;
- 9.4. Porównuje i uzasadnia strukturę spożycia żywności w państwach wysoko i słabo rozwiniętych;
- 9.5. Uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie;
- 9.6. Wskazuje możliwości rozwoju wykorzystania zasobów oceanów i mórz.
- 9.7. Charakteryzuje zmiany w strukturze zużycia energii postępujące wraz z rozwojem gospodarczym państw świata i ocenia skutki wynikające z rosnącego zużycia energii oraz konieczność pozyskiwania nowych źródeł energii;
- 9.12. Przedstawia, na podstawie danych statystycznych, poziom zaspokojenia potrzeb na usługi podstawowe i wyspecjalizowane w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego;
- 9.13. Analizuje kierunki geograficzne i strukturę towarową eksportu i importu w wybranych państwach;
- 9.14. Wskazuje i uzasadnia pozytywne i negatywne skutki globalizacji i integracji politycznej;
- 9.15. Wyjaśnia przyczyny i przebieg konfliktów zbrojnych w wybranych regionach współczesnego świata.

Załącznik nr 3

Kodeks w sprawie obrazów wiadomości dotyczących krajów Południa

Wstęp

Niniejszy Kodeks postępowania w sprawie obrazów i wiadomości został sporządzony przez organizacje pozarządowe działające w dziedzinie pomocy humanitarnej, współpracy rozwojowej i edukacji globalnej.

Celem Kodeksu postępowania jest przedstawienie zasad, jakie organizacje powinny uwzględniać przy tworzeniu i realizacji strategii komunikacji publicznej. Kodeks zawiera zestaw podstawowych zasad wspierających praktyków, podejmujących działania informacyjne o programach i wartościach wyznawanych przez ich organizację w sposób spójny i zrównoważony.

Sygnatariusze niniejszego Kodeksu są w pełni świadomi szeregu wyzwań i trudności, związanych z przekazywaniem gorszących i pełnych niesprawiedliwości treści, jakie towarzyszą ubóstwu. Starają się jednak spełnić założenia Kodeksu. Realia dzisiejszego świata są właśnie takie, że wiele obrazów skrajnej biedy i zagrożeń humanitarnych ma wydźwięk negatywny, ale nie mogą być ignorowane. Pomijanie ich stanowiłoby zaprzeczenie ducha niniejszego Kodeksu, mającego odzwierciedlać realia ludzkiego życia z wrażliwością i szacunkiem dla godności człowieka.

Obrazy i wiadomości powinny w pełni ukazywać zarówno wewnętrzną jak i zewnętrzną pomoc i partnerstwo, powstające częstokroć pomiędzy lokalnymi i międzynarodowymi organizacjami pozarządowymi.

Wartości godności ludzkiej, szacunku i uczciwości przedstawianych w Kodeksie muszą stanowić podstawę wszystkich przekazów. Sygnatariusze niniejszego Kodeksu czują się zobowiązani do przestrzegania tych zasad i przełożenia ich na politykę wewnętrzną i stosowane procedury. Zobowiązują się również do konstruktywnej współpracy z tymi, których praca wiąże się z informowaniem o kwestiach biedy na świecie oraz do poszukiwania sposobów realizacji tych zasad w innych obszarach komunikacji.

Poprzez podpisanie i promowanie niniejszego Kodeksu organizacje pozarządowe będą kontynuować utrzymywanie pomocy rozwojowej w sferze zainteresowania społecznego i przedstawiać podstawowe wartości zawarte w niniejszym Kodeksie.

a. Zasady podstawowe

Wybór obrazów i wiadomości dokonywany będzie z zachowaniem najważniejszych zasad:

- Szacunku dla godności ludzi, o których mówimy;
- Wiary w równość wszystkich ludzi;
- Poszanowania dla potrzeby promowania uczciwości, solidarności i sprawiedliwości.

We wszystkich komunikatach i tam, gdzie to uzasadnione potrzebą pokazania realiów, pragniemy:

- Dokonywać wyboru obrazów i wiadomości z zachowaniem wartości poszanowania równości, solidarności i sprawiedliwości;
- Prawdziwie przedstawiać wszelkie obrazy i sytuacje zarówno w bezpośrednim jak i w szerszym kontekście, dążąc do zwiększenia powszechnego zrozumienia realiów i złożoności procesu rozwoju;
- Unikać obrazów i wiadomości mogących szerzyć stereotypy, wywoływać sensacje lub dyskryminować ludzi, sytuacje lub miejsca;
- Wykorzystywać obrazy, wiadomości i badania jednostkowych przypadków z pełnym zrozumieniem, uczestnictwem i za zgodą zainteresowanych (lub ich rodziców lub opiekunów);
- Zagwarantować, że osoby, których sytuację przedstawiamy mają możliwość opowiedzenia o swojej historii osobiście;

- Ustalić i zanotować, czy osoby te zgadzają się na ujawnienie ich personaliów i twarzy i zawsze postępować zgodnie z ich życzeniem;
- Działać zgodnie z najwyższymi standardami w zakresie praw człowieka i ochrony osób słabszych.
- Działać zgodnie z najwyższymi standardami w zakresie praw dziecka zgodnie z zapisami Konwencji Praw Dziecka, ponieważ to właśnie dzieci są najczęściej przedstawiane.

b. Deklaracja zobowiązania

Jako sygnatariusze niniejszego kodeksu potwierdzamy, iż nasze zaangażowanie w najlepsze praktyki w zakresie komunikacji wpływa na całość działalności naszej organizacji.

Poprzez podpisanie niniejszego kodeksu zobowiązujemy się do wprowadzenia odpowiednich mechanizmów, umożliwiających przestrzeganie zasady niniejszego Kodeksu we wszystkich dziedzinach działalności naszej organizacji.

Jako sygnatariuszy niniejszego Kodeksu jesteśmy odpowiedzialni za naszej działalności informacyjną w następującym zakresie:

- Zobowiązujemy się do szerzenia wiedzy na temat istnienia niniejszego Kodeksu w świadomości społecznej oraz wśród naszych partnerów, oraz zapewnimy mechanizm pozwalający przedstawiać uwagi na temat implementacji Kodeksu i gdzie każdy będzie mieć możliwość do zakwestionowania sposobu, w jaki realizujemy postanowienia Kodeksu.
- Ogłosimy nasze zaangażowanie w najlepsze praktyki w dziedzinie rozpowszechniania obrazów i wiadomości w publicznym oświadczeniu, poprzez umieszczenie następującej treści oświadczenia w istotnych komunikatach publicznych i dokumentach (jak sprawozdania roczne, stanowiska, strona internetowa, dokumenty zarządu, ulotki i materiały informacyjne itp.);

“<Nazwa organizacji> jest sygnatariuszem kodeksu postępowania w sprawie obrazów i wiadomości (www.nazwaorganizacji.org/kodeks) prosimy o przesyłanie wszelkich uwag na adres kodeks@nazwaorganizacji.org”

- Zobowiązujemy się do przeprowadzania w trybie rocznym oceny naszych komunikatów i informacji pod względem zgodności z zasadami dobrej praktyki.
- Zamieścimy odniesienie do Kodeksu w podstawowych zasadach działalności naszej organizacji i zapewnimy, że zarząd odpowiedzialny będzie za realizację i zachowanie zasad przedstawionych w Kodeksie.
- Zapewnimy, że wszyscy dostawcy i wykonawcy działań będą zgodni z zasadami Kodeksu przy współpracy z naszą organizacją.
- Zobowiązujemy się do przeszkolenia naszych pracowników w dziedzinie wykorzystywania obrazów i wiadomości.
- Zgadzamy się uczestniczyć w corocznych spotkaniach z innymi sygnatariuszami i wymieniać doświadczenia w stosowaniu i wdrażaniu Kodeksu.

Podpis:

Organizacja:

Data:

Załącznik nr 4

Firmówka
Wnioskodawcy

Data

Pan/Pani Minister Finansów

Wniosek o uruchomienie rezerwy budżetowej

W związku z art. 154 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 157, poz. 1240) uprzejmie proszę o uruchomienie środków w wysokości ..... (słownie ...) z rezerwy celowej budżetu państwa nr 31 na rok 2010 pn. „*Implementacja polskiego programu współpracy na rzecz rozwoju oraz wsparcie międzynarodowej współpracy na rzecz demokracji i społeczeństwa obywatelskiego w tym Specjalistyczne Studia Wschodnie Uniwersytetu Warszawskiego – kwota 2,3 mln zł*” do części 45 - Sprawy Zagraniczne, wg następującej klasyfikacji:

w złotych

L.p.	Część	Dział	Rozdział	Paragraf	Kwota
1					
2					
3					
Razem					

Słownie złotych: .....

Powyższe środki zostaną przeznaczone na realizację projektu z zakresu (*do wyboru*) pomocy rozwojowej/demokratyzacji i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego pod tytułem (*tytuł projektu*) realizowanego w (*nazwa państwa partnerskiego*).

Podpis Wnioskodawcy

Akceptacja:
Minister Spraw Zagranicznych